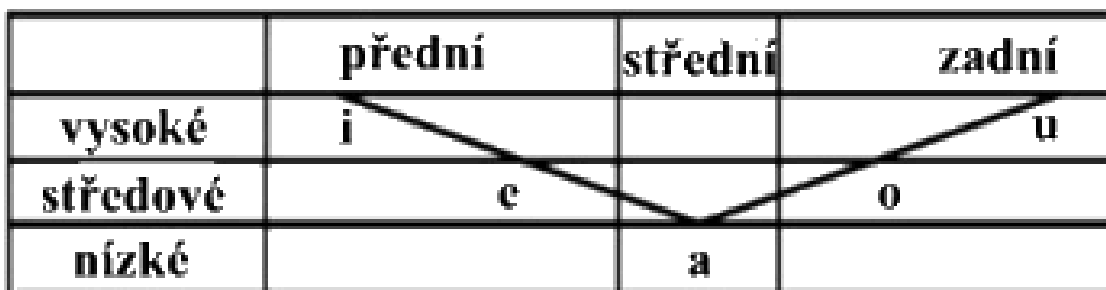

Podklady k fonetice
- k opakování 😊

Hellwagův trojúhelník

	přední	střední	zadní
vysoké	i		u
středové		e	o
nízké		a	

The diagram is a 3x3 grid representing a vowel space. The columns are labeled 'přední' (front), 'střední' (middle), and 'zadní' (back). The rows are labeled 'vysoké' (high), 'středové' (mid), and 'nízké' (low). The vowel 'i' is located in the top-left cell (high-front), 'u' in the top-right cell (high-back), 'e' in the middle-left cell (mid-front), 'o' in the middle-right cell (mid-back), and 'a' in the bottom-middle cell (low-mid). Lines connect 'i' to 'e', 'e' to 'a', 'a' to 'o', and 'o' to 'u', forming a triangle.

i

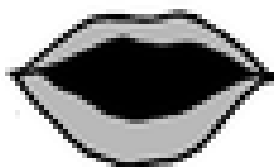
u

e

o

a

samohlásky

- čisté tóny
- při tvoření se od sebe liší:
  - velikostí čelistního úhlu
  - polohou jazyka a délkou tvoření zvuku
- úprava samohlásek patří k velmi obtížným
- nesprávné tvoření vyplývá z velikosti čelistního úhlu

- **A**

- střední, nízká
- neutrální poloha jazyka
- velký čelistní úhel, rty se neúčastní
- široké otevření úst se zvučným výdechem

E

- přední středová
- jazyk posunutý dopředu, vzhůru
- opírá se o dolní řezáky
- čelistní úhel je menší, rty sblíženy
- úplný patrový závěr

- |

- přední, vysoká
- jazyk se opírá o plochu dolních řezáků
- úzký čelistní úhel, zuby téměř u sebe, zostřené rty
- pevný závěr

O

- zadní, středová
- jazyk posunut dozadu a stoupá
- hrot jazyka se oddálí od řezáků
- aktivní rty, menší čelistní úhel
- pevnější patrohltanový závěr

U

- zadní vysoká
- jazyk zdvižen k měkkému patru
- oddálen od řezáků
- zvětšený objem úst
- rty dopředu, kratší, úzké

SOUHLÁSKY

1. dělení podle způsobu artikulace

- zavěrové (okluzivy)
- úžinové (konstriktivy)
- polozavěrové (semiokluzivy)

SOUHLÁSKY

- **2. dělení podle sluchového dojmu**
- výbuchové (explozivy)
- třené (frikativy)
- polotřené (afrikáty)

výbuchové explozivy (závěrové – okluzivy)

- při vytváření hlásky vznikne na určitý okamžik úplný závěr – okluze
- je pak prudce zrušen – slyšitelný „výbuch“ (exploze)
- p m b t d n ť ď ň k g

třené – frikativy (úžinové – konstriktivy)

- překážka pro výdechový proud není úplná – průchod se zúží štěrbinou (konstrikcí) – výdechový proud se „tře“
- f v s z š ž j h ch l r ř

polotřené – afrikáty (polozávěrové – semiokluzivy)

- souhlásky obsahují v první artikulační fázi prvek závěrový – ve druhé fázi úžinový
- c č

dělení podle místa artikulace

- obouretné (bilabiální) – p b m
- retozubné (labiodentální) – f v
- dásňové (alveolární) – t d n, c s z, l r ř, č š ž
- tvrdopatrové (palatální) – t' d' ň j
- měkkopatrové (velární) – k g ch
- hrtanové (laryngální) - h

P – 1. artikulační okresek
bilabiální
závěrové
neznělé

- závěr rtů je proražen výdechovým proudem
  - rezonance v ústech – patrohltanový závěr je uzavřen
  - jazyk v neutrální poloze
-
- vnímání nárazu vzduchu na hřbetu ruky

B – 1. artikulační okrsek
bilabiální
zavěrová
znělá

- závěr rtů je proražen výdechovým proudem
- rezonance v ústech – patrohltanový závěr je uzavřen
- obouretný závěr je ale ve srovnání s P slabší
- hmatové vnímání – hrtan, brada, horní ret, koutky úst, tváře

M – 1. artikulační okrsek
bilabiální
závěrová
znělá a nosovka

- závěr rtů je rozražen výdechovým proudem, který je slabší než u b a p
- měkké patro je uvolněno a část výdechového proudu uniká nosem
- je možné odhmatat na chřípí – cítíme lehké chvění
- hmatové vnímání – hrtan, koutky úst a temeno hlavy
- zrcátko

F – 1. art. okrsek, labiodentální úžinové, neznělé

- spodní ret se přibližuje k ostří horních řezáků, kde vzniká úžina pro výdechový proud
- hrot jazyka se opírá o dolní zuby

V– 1. art. okrsek, labiodentální úžinové, znělé

- spodní ret je těsně pod horními zuby – ústní otvor je dost zúžený a zkrácený
- měkké patro je uzavřeno, hlasivky se chvějí – znělost
- odhmatávání – dolní ret, oblast pod bradou a temeno hlavy
- správné postavení dolního rtu – zubů

T – 2. artikulační okrsek
alveolární
závěrová
neznělá

- dásňový výběžek tvrdého patra
- hrot jazyka je opřen o alveoly za horními řezáky
- větší čelistní úhel
- jazyk padá na spodinu ústní
- rty neutrální, měkké patro uzavírá vchod do nosní dutiny

D – 2. artikulační okrsek
alveolární
zavěrová
znělá

- hrot jazyka se celým svým obvodem přitlačí na alveolární oblouk a utvoří závěr
- 2. závěr vytváří měkké patro a hltan – vytvoření ústní rezonance
- prudké oddálení jazyka od alveolárního oblouku se zruší závěr
- odhmatání – hrtan, dolní ret, oblast pod bradou

N – 2. artikulační okrsek, závěrová, alveolární, znělá – nosovka

- závěr na alveolárním výběžku
- měkké patro uvolňuje výdechovému proudu vstup do nosní dutiny – nosní zabarvení
- postavení hrotu jazyka
- rezonance nosní dutiny
- výdechový proud z nosu – zrcátko

ŤĎŇ – 3. artikulační okrsek
palatální
závěrová
párové – ť neznělá, ď znělá

ŤĎ

- hrot jazyka se opírá o dolní řezáky
- vyklenutí hlavní masy jazyka k tvrdému patru –
závěr je velmi pevný
- čelistní úhel je velmi malý

Ň

- závěrová
- nepárová nosovka
- znělá
- obdobné postavení jazyka
- měkké patro je volné a část výdechového proudu prochází nosem

S – 2. artikulační okrsek

alveolární

úžinová třená

ostrá

neznělá

- koutky rtů jsou silně zostřené, zuby v klešťovitém skusu
- hrot jazyka se volně dotýká dolních řezáků
- zadní část jazyka tvoří oblouk klesající ke kořeni jazyka

Z – 2. artikulační okrsek

alveolární

úžinová třená

ostrá

znělá

- hrot jazyka se opírá o spodní dásně a stěny dolních řezáků
- čelistní úhel je malý a spodní čelist je vysunuta mírně dopředu
- odhmatání – hrtan, oblast pod bradou, dolní ret, temeno hlavy

C – 2.artikulační okrsek
polozávěrová
alveolární
nepárová
neznělá

- Malý čelistní úhel
- Zostřené rty

dvoufázová artikulace

- vytvoří se úplný závěr – hrot jazyka se opírá o dolní dásně a zadní stěny spodních řezáků
- masa hrotu jazyka je vyklenuta k horní dásni – závěr se ruší postupně a plynule
- vznikne úžina – úzký průchod mezi jazykem a patrem – vzniká sykavý třecí šum
- čelistní úhel je malý, rty zúžené a protažené
- správné postavení rtů, jazyka a zubů

Š – 2.artikulační okrsek
alveolární
úžinová
neznělá a tupá

- Hrot jazyka se zvedá k tvrdému patru až k alveolárnímu výběžku – tvoří se úžina
- Průchod pro výdechový proud je více vzadu

Ž – 2.artikulační okrsek
alveolární
úžinová
znělá a tupá

- hrot jazyka a okraje se dotýkají alveolárního oblouku
- hřbet jazyka se zvedá k horní dásni – těmito místy prochází třený výdechový proud
- rty jsou vysunuty a zaokrouhleny, zuby od sebe vzdáleny
- identický mechanismus jako při š – rozdíl ve znělosti

Č – 2. artikulační okrsek
alveolární
polozávěrová, neznělá, tupá

- jedna z artikulačně nejtěžších hlásek
- nastavení rtů do kroužku, postavení jazyka

dvoufázová artikulace

- 1. fáze – vytvoří se úplný závěr – hrot jazyka se nadzvedne pod horní dásně
  - Hřbet jazyka se dotkne alveolárního výběžku
(Hřbet jazyka stoupá šikmo pod patrový oblouk)
  - Závěr se neexplozivním způsobem ruší
  - Vzduch ještě nevychází z ústní dutiny
-
- 2. fáze
  - Vytváří se úžina – kterou se žene výdechový proud a naráží na ostří řezáků

R – 2. artikulační okresek
alveolární
úžinová, kmitavá, znělá

- lem jazyka se dotýká alveol (těsně za horními řezáky)
- hrot jazyka je uveden do pohybu – zvýšený tlak artikulačního výdechového proudu
- úžina vytvořená hrotem jazyka se při kmitání zužuje a rozšiřuje
- hrot se přibližuje a vzdaluje od patra
- čelistní úhel je středně velký

Ř – 2. artikulační okrsek alveolární, třená, kmitavá, znělá i pozičně neznělá

- podobná artikulace jako r – rozdíly – hrot jazyka je při ř napjatější
- vzdušný proud musí být silnější – rychlejší a početnější kmity
- čelistní úhel je menší

L – 2. artikulační okrsek alveolární, laterální znělá, úžinová, nepárová

- hrot je přiložen na alveoly za horní řezáky
- výdechový proud uniká oboustranně – oboustranná úžina
- v závěrečné fázi padá jazyk na spodinu ústní
- přípravná cvičení na motoriku jazyka

J – 3. artikulační okrsek
palatální
úžinová – frikativa
nepárová a znělá

- hrot jazyka se opírá za dolními zuby
- zvednutím hřbetu jazyka se vytvoří úžina s tvrdým patrem
- čelisti jsou nepatrně oddáleny

K – 4. artikulační okrsek, velární zavěrová, párová, neznělá

- artikulace vzadu v ústní dutině
- závěr mezi zadní částí hřbetu jazyka a přední částí měkkého patra
- hrot jazyka leží volně v ústech, rty jsou v neutrální poloze – malý čelistní úhel
- nácvik správného polykání

G – 4. artikulační okrsek, velární
závěrová
párová, znělá

- od k se liší pouze znělostí

CH – 4. artikulační okrsek, velární úžinová nepárová a neznělá

- jazyk je na spodině ústní
- mezi měkkým patrem a zdviženým hřbetem jazyka se vytváří dyšný zvuk

H – 5. artikulační okrsek

hrtanová
úžinová, nepárová

- jazyk je v klidové poloze
- znělost a úžina se tvoří v hrtanu třením výdechového proudu o stěny hlasivek

Zdroje

- Klenková, J. (2006). Logopedie. Praha: Grada Publishing.
- Krahulcová, B. (2007). Dyslalie – patlavost. Praha: Beakra.
- Neubauer, K. (2011). Artikulace a fonologické rozlišování hlásek.
- Salomonová, A. (2003). Dyslalie. In Škodová, E.& Jedlička, I. (2003). Klinická logopedie. Praha: Portál.
- Vyštejn, J. (1991). Vady výslovnosti. Praha: SPN.